

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Пономаренко Ольги Володимирівни**
на тему: **«Функціонування страхового ринку України в умовах трансформаційних змін»** подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування,
галузі знань 07 Управління та адміністрування

1. Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами і темами. Тема дисертаційного дослідження є надзвичайно актуальною за умов глибоких інституційних, економічних та технологічних перетворень страхового сектору України. Воєнні дії, структурні зрушення у фінансовій системі, цифровізація бізнес-процесів, зміна поведінкових моделей споживачів та оновлення регуляторного середовища вимагають переосмислення теоретичних засад та методичного забезпечення функціонування ринку. Актуальність роботи посилюється тим, що страховий ринок забезпечує фінансову стабілізацію та перерозподіл ризиків, а його здатність адаптуватися до трансформаційних викликів є ключовою для економічної стійкості країни. У дисертації розглянуто питання, які недостатньо висвітлені в науковій літературі, зокрема поведінкові реакції страхувальників, трансформацію страхових продуктів, зсуви у структурі попиту та пропозиції та вплив регуляторних новацій і воєнних ризиків.

Дослідження виконано на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування Уманського національного університету в межах науково-дослідної теми «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (державний реєстраційний номер 0121U112522). Тема дисертації повністю узгоджується з науковим профілем кафедри та органічно інтегрується в систему її комплексних наукових досліджень.

2. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, їх новизна, рівень обґрунтованості та достовірності. У дисертації представлено системне дослідження трансформацій страхового ринку України, результати якого відзначаються концептуальною завершеністю, науковою новизною та переконливою емпіричною верифікацією.

Ключові наукові положення включають концепцію адаптивного розвитку ринку, що інтегрує цифрові, інституційні та поведінкові фактори, а також підхід до трактування страхового ринку як багаторівневої системи, здатної до селективного реагування на зовнішні шоки. Новизна роботи полягає в розробленні методичних засад оцінювання впливу трансформаційних чинників на динаміку ринку, емпіричних моделей поведінково-когнітивних факторів страхового вибору та підходів до оцінки цифрової трансформації і структурних дисбалансів. Запропоновані автором інструменти дозволяють виявляти асиметрії у розвитку сегментів ринку та мають прогностичний потенціал в умовах невизначеності.

Обґрунтованість результатів забезпечується широким фактичним матеріалом за 2015–2024 рр., застосуванням сучасних економетричних і статистичних методів, порівняльним аналізом національних і міжнародних практик, а також логічною узгодженістю теоретичного та емпіричного

матеріалу. Окремо слід відзначити ґрунтовний аналіз релевантного законодавства, зокрема Законів України «Про страхування», нормативних актів Національного банку України, а також європейських директив у сфері страхування (Solvency II). Такий правовий аналіз дав змогу авторці виявити законодавчі прогалини та сформулювати конкретні пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової бази.

Розроблені рекомендації мають практичну значущість і орієнтовані на регуляторів, страховиків і споживачів, забезпечуючи підвищення фінансової стійкості ринку та адаптацію до умов воєнного й післявоєнного періодів. Достовірність результатів підтверджується внутрішньою узгодженістю дослідження, відтворюваністю отриманих висновків і їх відповідністю реальним тенденціям розвитку страхового ринку України.

3. Практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у підвищенні ефективності функціонування страхового ринку України в умовах трансформаційних змін. Запропоновані підходи до модернізації страхових продуктів, оптимізації портфельних стратегій, розвитку цифрових сервісів та ризик-орієнтованого регулювання можуть використовуватися страховими компаніями для покращення бізнес-процесів. Розроблені поведінкові моделі та результати емпіричного опитування страхувальників сприяють прогнозуванню попиту та формуванню персоналізованих страхових рішень. Рекомендації, зазначені в дослідженні, застосовано у СГ «ТАС», ПрАТ «СК «Княжа Вієнна Іншуранс Груп» та ТОВ «БАЙС-АГРО» для оптимізації продуктів, бізнес-моделей і аграрного страхування. Практична цінність підтверджується також інтеграцією результатів у навчальні дисципліни Уманського національного університету, що оновило теоретико-методичну базу підготовки фахівців. Таким чином, робота має реальне прикладне значення для страхового ринку, регуляторів і освітніх установ.

4. Повнота викладу матеріалу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Результати дисертаційного дослідження здобувачки всебічно відображені у 37 наукових працях, що охоплюють статті у фахових виданнях України, публікацію у виданні, індексованому в базі Scopus, матеріали міжнародних та всеукраїнських конференцій, а також розділ у колективній монографії. У цих публікаціях послідовно висвітлено ключові положення дисертації, а саме, теоретичні основи функціонування страхового ринку, методичний інструментарій оцінювання трансформаційних процесів, емпіричні результати аналізу ринку висновки поведінкового дослідження страхувальників та обґрунтування рекомендацій щодо адаптивної модернізації страхового сектора. Структура дисертації повністю корелює з логікою проведеного дослідження: кожен розділ знаходить своє відображення в опублікованих роботах, що забезпечує їхню внутрішню узгодженість, наукову завершеність та верифікованість.

5. Характеристика змістової цілісності та структури дисертації. Дисертаційна робота вирізняється змістовою цілісністю, логічною послідовністю та внутрішньою узгодженістю викладу. Аргументація є чіткою, системною та переконливою, а висновки обґрунтованими та логічно

узгоджуються із проведеним аналізом. Усі положення дослідження подано в методично послідовній та впорядкованій формі.

Обсяг дисертації становить 274 сторінки, ілюстрований 33 таблицями та 45 рисунками. Робота структурно складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, що забезпечує логічну послідовність викладу матеріалу та цілісність дослідження. Текст викладено українською мовою з дотриманням норм наукового стилю. Ілюстративний матеріал (таблиці, рисунки, діаграми) органічно доповнює аналітичні положення та сприяє кращому сприйняттю результатів. До додатків винесено анкетні інструменти, результати обробки відповідей респондентів, проміжні розрахунки, вихідні статистичні дані та допоміжні аналітичні матеріали, що дало змогу зосередити основний текст на узагальненні результатів і формулюванні висновків. Це, у свою чергу, забезпечує прозорість розрахунків, відтворюваність отриманих результатів і можливість їх подальшої верифікації.

Робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають як теоретичне, так і практичне значення для розвитку страхового ринку України та вдосконалення його функціонування в умовах трансформаційних змін.

Дисертаційне дослідження Ольги Володимирівни Пономаренко на тему «Функціонування страхового ринку України в умовах трансформаційних змін», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами).

6. Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертаційна робота Пономаренко О.В. виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності, що підтверджується коректним оформленням посилань на джерела інформації та прозорістю використання наукових напрацювань інших дослідників. Автором опрацьовано та проаналізовано 218 джерел, серед яких монографії, наукові статті у фахових та міжнародних виданнях, законодавчі акти, статистичні матеріали, аналітичні звіти регуляторних органів та страхових компаній. Список використаних джерел є репрезентативним, охоплює як вітчизняні, так і зарубіжні публікації, що свідчить про ґрунтовне дослідження та забезпечує міжнародний контекст.

Усі цитати, статистичні дані, теоретичні концепції та емпіричні результати, запозичені з праць інших авторів, належним чином атрибутовано згідно з вимогами оформлення наукових робіт. Текстових запозичень чи використання наукових результатів інших науковців без посилань на відповідні джерела не виявлено.

7. Відповідність дисертації спеціальності та вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертаційна робота Пономаренко О.В. повністю відповідає спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Предмет дослідження безпосередньо належить до об'єктної сфери спеціальності. Дисертація розкриває теоретичні, методичні та прикладні аспекти діяльності страхового ринку, що є одним із ключових сегментів фінансової системи. Авторкою досліджено фінансові механізми страхування, інституційну структуру ринку, регуляторні процеси,

цифрову трансформацію страхових послуг, поведінкові фактори вибору страхових продуктів та вплив зовнішніх шоків на функціонування галузі. Усі ці питання становлять предметне поле спеціальності і розкриті на належному науковому рівні.

Дисертація містить нові науково обґрунтовані теоретичні та методичні положення, що мають істотне значення для розвитку страхової науки. Зокрема, вперше запропоновано концепцію адаптивного розвитку страхового ринку в умовах трансформаційних змін, розроблено методичні підходи до оцінювання впливу цифровізації та поведінково-когнітивних факторів на страховий вибір, удосконалено інструментарій діагностики структурних дисбалансів ринку. Результати дослідження розширюють теоретичну базу страхової справи та забезпечують нове розуміння механізмів функціонування ринку в умовах невизначеності.

8. Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертаційної роботи.

1. У першому розділі трансформаційні чинники розвитку страхового ринку подані в єдиному аналітичному полі. З методичної точки зору доцільним виглядало б їх більш чітко групування за критерієм релевантності саме для вітчизняного страхового ринку, із виокремленням чинників прямого впливу та тих, що мають опосередкований або фоновий характер. Така деталізація могла б посилити аналітичний фокус дослідження.

2. У підрозділі 1.3 дисертаційного дослідження логічним було б дещо посилити аргументацію причинно-наслідкових зв'язків між ідентифікованими трансформаційними чинниками та структурними змінами страхового портфеля страховиків. Зокрема, корисним могло б стати чіткіше розмежування короткострокових реакцій ринку та довгострокових структурних зрушень, спричинених кризовими явищами.

3. У другому розділі роботу можна було б додатково підсилити розширеним аналізом ролі державного регулювання та наглядових інституцій у процесах трансформації страхового ринку. Поглиблення порівняльного аналізу з практиками країн ЄС дозволило б більш чітко окреслити специфіку національної регуляторної моделі та її вплив на поведінку страхових компаній.

4. Загалом у межах другого розділу доцільним виглядало б більш предметне уточнення напрямів інвестування інвестиційних ресурсів страхових компаній. Зокрема, корисним могло б бути визначення пріоритетних фінансових інструментів і секторів економіки, інвестування в які забезпечує оптимальне співвідношення дохідності, ліквідності та ризику в умовах трансформаційних змін. Такий матеріал логічно інтегрувався б у аналітичні підрозділи, присвячені фінансовій стійкості страховиків.

5. Робота могла б бути додатково посилена рекомендаціями щодо стимулювання розвитку добровільних видів страхування, зокрема через механізми підвищення довіри споживачів, удосконалення продуктового дизайну та розширення страхового покриття для домогосподарств і малого бізнесу в умовах підвищених ризиків.

6. Проведений у дисертації аналіз концентрації страхового ринку є інформативним, водночас його можна було б доповнити короткими аналітичними висновками щодо потенційних наслідків високого або помірною

рівня концентрації для конкурентного середовища, інноваційної активності страховиків та доступності страхових послуг для споживачів.

9. Загальний висновок. Дисертаційна робота Ольги Володимирівни Пономаренко на тему «Функціонування страхового ринку України в умовах трансформаційних змін» є цілісним, самостійним і завершеним науковим дослідженням. Робота характеризується високим теоретичним рівнем та практичною спрямованістю, що повністю відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт третього рівня вищої освіти.

Авторка здійснила системний ретроспективний аналіз розвитку страхового ринку, що дало змогу об'єктивно оцінити вплив воєнних, економічних та технологічних викликів на фінансову стійкість ринку. Особливої наукової уваги заслуговує розроблена концепція адаптивного розвитку страхування, яка враховує сучасні реалії цифровізації, поведінкову динаміку та потреби воєнного часу та запропоновано авторське бачення його трансформації в умовах глобальної турбулентності.

Практична цінність роботи підтверджується не лише впровадженням у реальний сектор економіки (страхові компанії, агробізнес), а й стратегічною орієнтованістю на гармонізацію українського законодавства з нормами ЄС, що робить дослідження надзвичайно своєчасним.

Структура дисертації є логічною, а виклад матеріалу послідовним і науково обґрунтованим. Робота демонструє належний рівень наукової добросовісності та значний особистий внесок здобувачки у розв'язання актуальних проблем фінансової науки. Висловлені у рецензії зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер та спрямовані на подальшу апробацію отриманих результатів і жодним чином не применшують наукової цінності та практичного значення роботи.

Таким чином у дисертації О. В. Пономаренко вирішено актуальне наукове завдання, пов'язане зі стабілізацією та розвитком страхового ринку України в умовах трансформаційних змін, що визначає її наукову цінність.

Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами) та вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом МОН України № 40 від 12 січня 2017 року (із змінами), а її авторка, Пономаренко Ольга Володимирівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 Управління та адміністрування за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Уманського національного
університету

Наталія БОНДАРЕНКО